

Online keresés bemutatásának módszerei

Hely	Cél	Módszer	Eszköz
Könyvtár	Válasz a kérdésekre	Kérdezés, párbeszéd, megbeszélés	Nyomtató terminál (video)
Laboratórium	Válasz a kérdésekre	Kérdezés, párbeszéd, megbeszélés	Hordozható, nyomtató terminál
Tudományos kongresszus	Válasz a kérdésekre	Kérdezés, párbeszéd, megbeszélés (kiállítás)	Video (nyomtató) terminál, dokumentáció
Szakmai kiállítás	Speciális információk (válasz a kérdésekre)	Kérdezés, párbeszéd, megbeszélés (bemutató)	Video, nyomtató terminál, dokumentáció (felvétel)
Kiállítás a nagyközönség számára	Általános információk (válasz a kérdésekre)	Bemutató, megbeszélés (kérdés, párbeszéd)	Felvétel, dokumentáció, video terminál

/MARX, B.: *Formation des utilisateurs à la documentation automatisée = IATUL Proceedings, Online issue, 12. kötet, 1980. p. 43–50./*

(Novák István)

A felhasználói online oktatás európai tapasztalatai

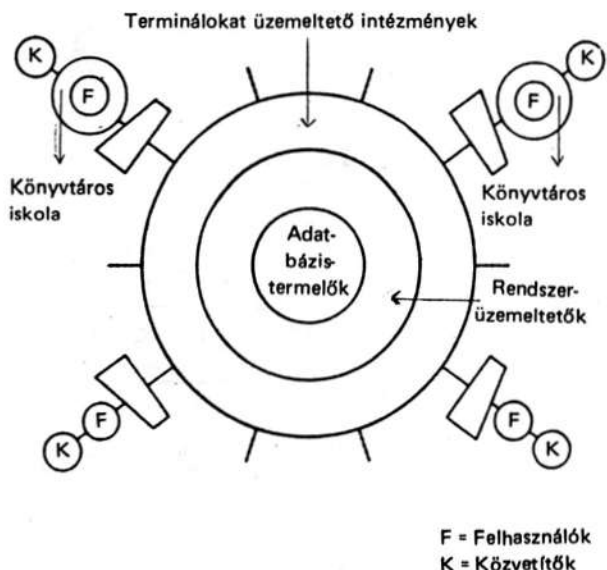
Az elmúlt években jelentős fejlődés következett be mind a bibliográfiai, mind a nem bibliográfiai adatbázisok információinak elérése terén. Az online információkeresés szükségessé teszi a rendelkezésre álló eszközök, berendezések és kérdézési módok használatának oktatását. Az oktatásban–tanulásban számos csoport érdekelt (1. ábra), de célja a különféle csoportok esetében különböző (1. táblázat).

Az online oktatás tevékenységi formái a következők:

- *propaganda* (valamilyen adatbázis, rendszer, speciális keresési lehetőség stb. használatának ill. eladásának előmozdítása);
- *képzés* (az egyszerűbb technikai tudnivalók, pl. a terminálhasználat, valamilyen utasításnyelv stb. elsajátítása);
- *oktatás* (az összetettebb feladatok, pl. a keresőkérdés megtárgyalása, a keresési stratégia kialakítása, a keresőrendszerek összehasonlító értékelése).

A fentiek realizálására alkalmazott módszereket a 2. ábra szemlélteti.

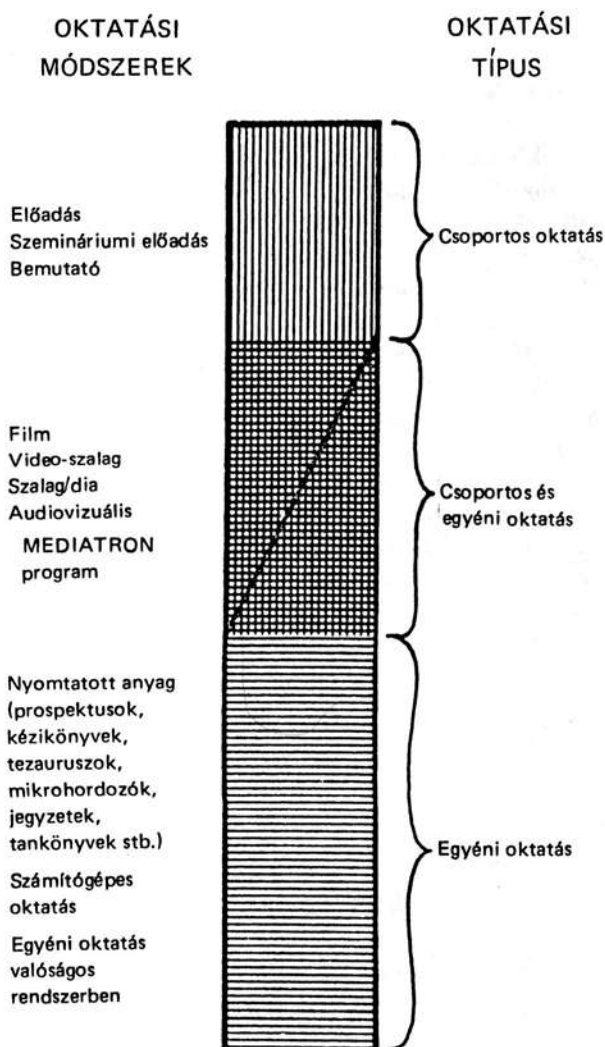
A továbbiakban az online oktatás–továbbképzés helyzetének, tapasztalatainak bemutatása következik, főleg észak-európai tapasztalatok alapján.

1. ábra Az online oktatásban érdekelt csoportok

Az online oktatás—tanulás céljai

Az érdekelt csoport	Fő célok
Adatbázis-termelők	Az adatbázisok használatának/eladásának propagandája
Rendszer-üzemeltetők	A rendszerek használatának/eladásának propagandája
Terminálokat üzemeltető intézmények	A szolgáltatások felhasználásának és a költség—hatékonyság tényezőinek növelése
Könyvtáros iskolák	Közvetítők orientálása, oktatása és továbbképzése
Közvetítők	A szolgáltatások felhasználásának növelése Információkeresés sokféle szakterületen Költséghatékony keresés sok keresőrendszerben
Felhasználók	Információkeresés egy meghatározott szakterületen Az információkeresésre fordított idő csökkentése

2. ábra Oktatási módszerek csoportos és egyéni oktatáshoz

Online szemináriumok

Az online szemináriumoknak három fő fajtáját különböztetjük meg:

- az adatbázis-termelők, illetve online rendszerek üzemeltetői által szervezett *képzést*;
- a tőlük független *oktatást*;
- az online felhasználói csoportok által indított *oktatást—képzést*.

Az első típusú szemináriumok — számuk az utóbbi két évben jelentősen növekedett — célja valamilyen adatbázis vagy rendszer használatának felfrissítése a közvetítők (profilszerkesztők) képzése útján. A képzés során az adatbázisok szerkezetét, a rendszer utasításnyelvét stb. oktatják. A szemináriumokat általában gyakorlati foglalkozások követik. Ilyen szemináriumokat szerveznek mind kezdő, mind haladó szinten.

Az adatbázisoktól ill. rendszerektől függetlenül indított szemináriumok száma jóval kisebb, így például Svédországban az 1978-ban tartott 24 szemináriumból csak kettő volt ilyen típusú. A közvetítők és könyvtárosok részéről azonban egyre nagyobb igény merül fel a rendszer-független oktatás iránt, és ennek hatására jelentős fejlődés észlelhető. Például szolgálhatnak a *Cuadra Associates* 1979-ben Londonban, Zürichben, Párizsban, Utrechtben és Stockholmban rendezett szemináriumai a nem bibliográfiai adatbázisokról, amelyek mind a közvetítők, mind a végső felhasználók igényeit igyekeztek kielégíteni.

Európában az utóbbi időben számos *online felhasználói csoport* alakult (1979. októberi adatok szerint számuk 21), és ezek közül sok aktívan kiveszi részét a közvetítők képzésében is. Érdemes kiemelni a holland csoportot, amely 1979 tavaszán egyhetes rendszer-független online keresési tanfolyamot szervezett. E tanfolyamnak az utrechti *Nemzetközi Információközvetítő*

Oktatási Központ (*International Information Disseminators Training Centre*) adott otthont, amely megfelelő helyiségeket és berendezéseket biztosít az oktatás számára. Hordozható terminálok, valamint az egyes rendszerek használatához szükséges segédeszközök használatával azt is lehetővé teszi, hogy a résztvevők valóságos munkakörülmények között gyakorolhassák az információkeresést.

A Központ egyébként könyvtáros iskolák, felsőoktatási intézmények, adatbázis-termelő és rendszer-üzemeltető vállalatok által is kibérelhető.

A könyvtáros iskolák szerepe

A könyvtáros iskolák oktatási és – sok esetben – adatátviteli lehetőségeikkel az oktatás és továbbképzés hatékony eszközei.

Az európai könyvtáros iskolák többségében az oktatás a számítógépes információkeresésre irányul. Igen sok helyen szerveznek elektronikus adatfeldolgozási tanfolyamokat könyvtárosok számára, amelyek során az online katalógizálás és információkeresés rejtelseibe vezetik be őket. Példaként említhető a koppenhágai Királyi Könyvtáros Főiskola (*Royal College of Librarianship*) 50 órás adatfeldolgozási tanfolyama, amelynek felét az online módszerek oktatásának szentelik. A borasi Svéd Könyvtáros Főiskola (*Swedish College of Librarianship*) 70 órában oktat adatfeldolgozást és online katalógizálást, ennek keretében 15 órában online keresőrendszereket.

L. A. TEDD az angol könyvtáros iskolákban folyó online oktatásról készített felmérést, és ebben megállapítja, hogy az Egyesült Királyságban szinte minden könyvtár–informatika szakos hallgató részesül valamilyen online oktatásban. Az 1978–79-es tanévben az 1100 nappali tagozatos hallgató fele látott online bemutatót, egyötöde pedig maga is végzett keresést. Az angol online oktatás fejlődése nem utolsósorban a *British Library Kutatási és Fejlesztési Részlege* (*British Library Research and Development Department*) támogatásának köszönhető, aminek keretében hét könyvtáros iskola kölcsönzött oktatási és gyakorlási célra HP 2645A típusú intelligens terminálokat.

Sok iskola maga készített számítógépes oktatási programokat az online módszerekhez, például a Sheffieldi Egyetem Posztgraduális Könyvtáros és Informatikai Iskolájának (*Postgraduate School of Librarianship and Information Science*) hallgatói BASIC nyelven két interaktív szimulációs programot írtak. Ezeket más könyvtáros oktatási központok is felhasználják.

Számos iskola hív meg olyan vendég-előadókat, akik maguk is aktív profilszerkesztők. Ilyen típusú együttműködés jött létre az oslói és a borasi könyvtáros iskola, valamint a brüsszeli Francia Egyetem között.

A felhasználók oktatása

Az információk termékek felhasználóinak online oktatása és továbbképzése leginkább műszaki és egyéb szakegyetemi könyvtárakban és az orvosi intézményekben valósult meg, olyan céllal, hogy saját maguk végezzék el az online információkeresést. Noha az ilyen jellegű oktatásra aránylag kevés lehetőség van, érdekes és követendő példák itt is akadnak. A Dán Műegyetemi Könyvtár (*Danish National University of Technology Library, Lyngby*) Dokumentációs Osztályának egyik legfontosabb tevékenysége a felhasználók képzése. Évente kb. 1000 hallgató vesz részt a húsz fős csoportok számára szervezett, egynapos tanfolyamokon.

Az online felhasználói oktatás általában a diploma megszerzése előtti időszakban és posztgraduális szinten folyik. Ez az oktatási forma a már említett skandináviai egyetemi könyvtárakon kívül még jó néhány észak- és nyugat-európai egyetemen megtalálható.

A jövő feladatai

A közvetítők egyik leggyakoribb igénye a rendszerektől független oktatás. Szükség van ezenkívül a könyvtáros iskolák online oktatási kurzusainak fejlesztésére, a gyakorló információk szakemberek számára pedig posztgraduális, folyamatos online információkeresési tanfolyamok szervezésére.

A számítógépi és a távközlési költségek nagymértékű csökkenéséből következően fejleszteni kell a felhasználók oktatását–továbbképzését is, hogy a manuális kereséshez hasonlóan az online keresést is önállóan végezhessek.

A fejlődésnek azonban van egy fontos feltétele, nevezetesen, hogy az intézmények és szervezetek tudjanak egymás tevékenységéről. A megoldás valamiféle online oktatási adatbázis és dokumentumtár létrehozása lehetne.

/FJALLBRANT, N.: *European experience in online user education = IATUL Proceedings, Online issue. 12. köt. 1980. p. 57–66.*

(Novák István)

